

5-Snarsmon. Den store tufta utgravd og nedrast vegg restaurert. Foto-Svein NorheimDSC_1326.jpg

SNARSMON ett beöksmål i EKOMUSEUM GRÄNSLAND

HÄR LÅG EN GÅNG EN BY

Myren här intill kallas Snarsmon. Utefter myren låg en gång den s.k. Tattarstaden. Första gång den blev omskriven var 1929 i boken "Vid Bullaresjöns stränder" av Karl Sjöblom. Han lokalhistoriker och

f.d. lärare i trakten och berättade om byns utseende och dess folk och inte minst, hans egna möten med dessa människor under några år omkring 1890. Berättelsen är fylld av den tidens schabloner och kanske inte helt tillförlitlig. Enligt uppgift skall platsen ha befolkats under 1870-talet och som mest hyst omkring 30 familjer i ett flertal enkla källarliknande hus eller hyddor. Vissa obekräftade uppgifter talar om en betydligt större befolkning i en stor by med upp emot 30 hus eller hyddor.

HUSGRUNDEN

Utefter en sträcka på omkring 500 meter ligger åtminstone fyra större husgrunder, ett par av dessa med mindre husgrunder sida vid sida. Marken mellan husgrunderna bär spår av odling och flera låga stensträngar kan vara rester av stengärdesgårdar. Runda eller ovala gropar kan vara spår efter stukor, enkla skafferier där rotfrukter kunde ligga hela vintern utan att skadas av frost.

RESANDEFOLKET

Bosättarna som kallas resandefolket idkade handel med lokalbefolkningen i båda länderna och valet av boplatz gav möjlighet till en fristad på ena eller andra sidan gränsen. Det är endast 400 meter upp till gränsövergången och ett vackert gränsröse. Resande tog sällan de etablerade gränsövergångarna. Där kunde det bli problem med kontroll av både folk och packning. Om man nu fick tillstånd att resa över gränsen över huvud taget. Istället sökte de sig in i de skyddande skogarna där man kunde finna mer okända stigar över gränsen. Dessa vägar och gränsövergångar blev sedan kända av alla resande.

Männens huvudsakliga inkomst skall ha kommit från förtenning av kopparkärl, olika hantverk så som borstbinderi och trådarbeten samt handel med mer långväga varor. Handel med hästar förekom också. Hästen var en viktig dragare men också en statussymbol. Kvinnor och barn skötte boplatzen och odlade nödvändiga grödor. Markägaren, Sixten på Näset, var förmodligen positiv till bosättnings etablering till skillnad från majoriteten av befolkningen. En sägen berättar att han som ersättning skulle få del av den nedgrävda guldyxa som de resande sades leta efter på hans mark.

BYN ÖVERGES

Byn skall ha övergetts under 1920-talet och befolkningen flyttat till Dalsland, Uddevalla och Göteborg eller assimilerats i trakten. De resande själva menar att man kom till Snarsmon tidigare, redan i början

12-Snarsmon_Minneplakett oppsatt med informasjon på resandefolkets språk - romani_Foto-Svein Norheim_DSC_0326.jpg

Undersøkningen gav värdefull kunnskap om hvilken typ av bebyggelse som området inneholdt og fynd som ger en ungefærlig åldersbestæmning for husgrunderna. Hustypen har flere namn, backstuga eller jordhus ær ett par. Hustypen ær ikke enbart knuten till resandefolket utan en stor del av Fattigsveriges befolkning fôrskte leva ett drægligt liv i sâdana hus under 1800-talet. Husgrunderna ær invændigt 4 x 3 meter, med en oppning mot sôder eller sydvest og oppfôrda med natursten.

BACKSTUGANS æller JORDHUSETS KONSTRUKTION

Væggarna i det undersôkta huset tyder pâ att man varit kunnig i stenbyggnadsteknik og dærfôr kunnet oppfôrre en bostad som sâkert var bade praktisk og lættskôtt. Væl formade stenar i ett av de inre hôrnen tyder pâ eldstad. Fôrmodligen hade man med sig en mindre jærnspis som stælldes pâ hællen og med ett plâtrôr genom taket. En opplagd vall runt huset har fungerat som drænering og isolering. Hur takkonstruktionen sett ut ær osâkert. Det finns eksempel pâ jordhus med takås men ogsâ med platt s.k. pulpettak. Huvudsaken var att taket skyddade mot regn og snô og ledde bort vattnet over vâllen. Bland fynden fanns endast sparsamt med taktegel varfôr taket troligen varit av træ, kanske med mossa eller torv som tætning. Torv har æven anvænts som tætning av stenvæggarnas insida. Idag vet vi ikke sâkert om byn utnyttjades hela året eller om det varit en sâsongsboplats. De resande sjælva menar att folk kom og gick, sâ boplatsen var troligen befolkad merparten av året.

FYNDEN

Resultatet av undersôkningen gav fynd som indikerar att huset anvænts under 1800-talet og tidigt 1900-tal. Glas og jærndelar till ett litet fônster, bitar av porslin og keramik, en kritpipa, en knapp av glas, en bit av en kam, tygfragment av ull, delar av en sko, spik m.m. ger en bild av vanligt fôrekommande saker i ett vanligt hus frân denna tidsperiode. Det ær vanskligt att dra slutsatser om sâsongsboende eller permanent boende med sâ få fynd. Ikke heller kan man konstatere om huset varit

av 1800-talet, og jagades ivæg under 1920-talet. Sægen og sanning har vandrat sida vid sida, den riktiga historien om Snarsmon ær hôlejd i dunkel. De resande, eller "skojarna", var inget man pratade om og historien fôrdes ikke vidare till næsta generation.

Marken ær oppen og lættdrænerad og ligger mot sôder, i læ for nordanvinden. Ejjdesjôn ligger strax intill. Hær var sâkert en bra plats att bo pâ, ætminstone sommartid.

VAD HUSGRUNDEN GÔMDE

Boplatsen pâ Snarsmon betraktas som forn-læmning og skyddas enligt fornminneslagen. Husgrunderna ligger glest placerade inom området vilket kan inneholde flere spâr av enklare bostæder. Hittills har 7-8 husgrunder konstatert. Genom området gâr en gammel kôrveg, den gamla infarten till gârden Olserôd. Idag ær den en del av vandringsleden Bohusleden.

Under tvâ sâsonger, 2004 og 2005, gjennomfôrdes en arkeologisk forskningsundersôkning av tvâ av husgrunderna pâ boplatsen.

övergivet i perioder. Analys av jordprover som samlades in visade på typiska hållmarksväxtlighet som mjölon, hallon och kråkbär. Marken har vid något tillfälle drabbats av brand. Däremot går det inte att ge en bild av boendet genom dessa resultat.

ETT PIONÄRPROJEKT

Arkeologiska undersökningar av utmarksbosättningar från historisk tid är förhållandevis ovanliga och bosättningar efter resandefolket har aldrig tidigare dokumenterats. Detta projekt har därför fått betydelse både för den arkeologiska forskningen och för resandefolkets historieskrivning i Skandinavien. Den utgrävda husgrunden kommer att restaureras till markhöjd för bättre förståelse av husets storlek och konstruktion. Snarsmon ingår som ett av flera besöksmål i denna trakt, med vandringsleder som förbinder de olika sevärdheterna. Via Bohusleden kan man österut fortsätta till Vassbotten. Via stigen upp till gränskumlet kan man sedan vandra på gamla norska vägar ända ned till Holtet och Vassbotten. Öster om Vassbotten ligger den vackra Elgåfossen/Älgafallet.

VÄGEN VAR VÅRT HEM

Resandefolkets historia i Sverige går tillbaks till 1500-talet. De är den första gruppen romer som kom till Skandinavien. En andra grupp anlände i mitten av 1800-talet och kom att kallas zigenare.

Skojare, tavring, knävling, fant, tater, tattare. Resande har under årens lopp fått många benämningar. De sist nämnda benämningarna lär komma från en rysk mongolisk stam, tatarer. Ursprungsbetydelsen förlorades efterhand och tatar benämndes snart alla mörkhyade/mörkhåriga som kom utifrån. I andra länder finns inte den nedsättande benämningen tattare utan de resande heter här Traveller, Reisende eller Voyager. Upp emot 25.000 personer i Sverige har resandebakgrund.

HANDEL och HANTVERK

Resandefolket levde främst på byteshandel och försäljning av hantverk. Fattigdom tvingade också många att bedriva tiggeri och tjuveri. I det gamla bondesamhället välkomnades ofta de resande – för kort tid. De var duktiga på att förtenna kopparkärl, slipa knivar och verktyg och tillverka vispar, korgar och andra redskap. Behovet av dessa tjänster var dock kortvarigt. Resande ombads lämna trakten så snart som möjligt och tvingades ofta att resa vidare. Vägarna blev deras hem.

RESANDEFOLKET I DAG

Idag är de resande integrerade i samhället, men inte assimilerade. Man håller styvt på sin egen kultur där språket, romani, är det centrala. Språket är en variant av Romani chib, romernas världsspråk som knyter denna kultur samman. Släktsammanhållningen och berättartraditionen är en annan väsentlig del i resandekulturen. Ofta kan man räkna upp sin släkttavla i både fem och sex led. Avsaknaden av egen skriven historia och begränsade möjligheter till skolgång har utvecklat den muntliga traditionen.

FRÅN UTENFÖRSKAP TILL MEDBORGARSKAP?

Den arkeologiska undersökningen på Snarsmon har väckt stort intresse från resandeättlingar i både Sverige och Norge. Flera familjer har själva varit med i utgrävningsarbetet av sina förfäders boplats och i sökandet efter sin egen historia. Man hoppas att undersökningen ska hjälpa till att avdramatisera synen på resandefolket. Det är samtidigt viktigt att uppmärksamma denna befolknings ofta dramatiska historia där utanförskap och svåra sociala omständigheter varit mer regel än undantag. Statens genomförande av etnisk rensning från 1930-talet och många år därefter har idag förbytts i en ambition av upprättelse efter många decenniers lidande.